

Rasspecifik avelsstrategi RAS för border collie 2020

Foto: Paula W. Lundberg

Innehåll

Innehåll.....	2
Inledning.....	3
Generellt om rasen.....	3
Rasens historia, bakgrund och utveckling.....	3
Övergripande avelsmål för rasen.....	6
Rasens population/avelstruktur.....	7
Nulägesbeskrivning.....	7
Registreringssiffror.....	7
Registreringskrav.....	8
Genomsnittlig kullstorlek.....	8
Inavelstrend.....	8
Avkommor per avelsdjur.....	10
Avelsstruktur – barnbarn.....	11
Import av material från andra länder, antal importörer redovisas inom () vid registreringssiffrorna.....	11
Hälsa.....	12
Nulägesbeskrivning.....	12
Generell beskrivning av helhetssituationen i rasen.....	12
Sammanfattning sjukdomsbekämpning/strategier:.....	19
Mentalitet och bruksegenskaper.....	20
Vallningen.....	21
Exteriör.....	25
Summering.....	26
Kortsiktiga och långsiktiga mål.....	26
Prioriteringar och strategier för att nå målen.....	26
Arbetet med revisionen av RAS.....	27
Källhänvisningar.....	27
.....	28

Inledning

Detta är en revidering av RAS 2009. Den reviderade versionen sträcker sig mellan åren 2011-2019. Arbetet påbörjades 2017 och har färdigställts med statistik under 2019-2020. Arbetet har utförts av Svenska Vallhundsklubbens avelsråd.

Generellt om rasen

Rasens historia, bakgrund och utveckling

Den registrerade border colliens historia är relativt ung. På 1870-talet delades collien in i en utställningsgren och en vallhundsgren och vallhundsprov blev urvalet för vad som kom att kallas working collie. Grunden för rasen går dock att finna mycket längre tillbaka i tiden – det har alltid varit viktigt för herdar att ha bra hundar och man har därför avlat på de bästa individerna. Hundar av border collie-typ har funnits på de brittiska öarna sedan urminnes tider.

1905 nämns ordet border collie för första gången och den man som gjorde detta rasnamn allmänt accepterat hette James Reid. The International Sheep Dog Society (ISDS) bildas i juli 1906. Den första border collien kom till Sverige 1927 och därefter importeras fler individer. Fortfarande är andelen ISDS hundar som inverkar på svensk avel mycket stor.

Rasens historia i Sverige

Det första vallhundsprovet hålls på Hamra Gård 1941 och arrangeras av Svenska fåravelsföreningen och SBK. Vid detta tillfälle startade sju stycken hundar av olika raser. Provet bestod av tre olika delar: karaktär, lydning och vallningsprov på stor flock. 1943 registrerar SKK de border collies som avlagt vallhundsprov i ett förberedande register kallat vallhundar. Många ansåg den tidens vallhundar som hårda, alternativt olydiga.

1946 ordnas en instruktörsvecka i samarbete med SBK, vid denna tid hade man kommit på att man börjat i fel ände. Träning före tävling ansågs som en bättre tågorning.

1947 hade man kommit fram till "så småningom bör vi komma därefter att inga andra än prövade och godkända vallhundar används i aveln". Det dröjde dock länge innan detta blev ett faktum.

1970 bildas SVK som kom att bli SVaK när associationen med SKK blev klar.

1975 blev border collien erkänd som officiell ras i Sverige.

1978 konstateras fall av OCD på border collie.

1980 Rasbeskrivningen för border collien träder i kraft

1981 Vi får vårt första PRA-fall, SVaK reagerar snabbt och lokalklubbarna anordnar ögonlysningsmöjligheter på olika tävlingar för att kartlägga hur stort problemet är.

Trots att inga fler fall upptäckts infördes 1982 ett hälsoprogram mot PRA vilket innebär att varken valpar efter drabbade individer eller deras avkomma i sin tur kan registreras. HD-röntgen rekommenderas.

1983 konstateras att epilepsi förekommer hos border collie.

1984 infördes nya krav i SVaKs valpförmedling att föräldradjuret skall ha godkänt vallhundsprov, vara HD-röntgade UA samt ögonlysta UA.

1986 beslutar SKK på begäran av SVaK att en border collie skall vara friröntgad på höfterna för att erhålla championat. För att få registrera valpar i SKK krävs att båda föräldradjuret är höftledsröntgade. I juni tar SKK beslut om att godkänna stamtavlor från ISDS, så att dessa hundar kan registreras i SKK.

1989 Unghundsbeskrivningen startar. Denna arbetsbeskrivning av border collien har lett till ökade kunskaper om rasens vallningsegenskaper och dess olika arbetssätt. Den har även tydliggjort den stora ärftlighetskomponenten i de olika vallningsegenskaperna. Samma år konstateras det första fallet av CEA i Sverige.

1991 Infördes i samarbete med SKK nya bestämmelser för registrering av border collie:

1. Border collie med okända föräldrar skall ej kunna registreras.
2. Båda föräldradjuret skall ha avlagt lägst godkänt lokalprov för att avkomma skall kunna registreras. Detta gäller dock inte föräldradjuret till importerade hundar. Vid moderlivsimport, seminering med sperma från utlandet eller betäckning utomlands skall modern ha avlagt lägst godkänt lokalprov för att avkomman skall kunna registreras.
3. Border collie skall, som hittills, endast kunna registreras i SKK:s vallhundsregister som ej är öppet för andra raser.
4. För att få delta i vallhundsprov eller vallhundstävling skall border collies vara ID-märkta.
5. Kravet på höftledsröntgade föräldradjur för att avkomman skall få registreras kvarstår oförändrat liksom tidigare avelsbestämmelser rörande PRA.
6. Nya krav för championat infördes vid denna tidpunkt.

I slutet av 1900-talet konstateras allt fler fall av epilepsi och en diskussion om dess orsaker och eventuella möjligheter till bekämpning har sedan dess förts inom SVaK.

2002 Det börjar dyka upp fler fall av CEA. För att få en uppfattning om omfattningen rekommenderas alla uppfödare att under en två-års period ögonlysa alla valpar före 12 veckors ålder.

2003 Eftersom inga PRA fall har förekommit sedan början av 1980-talet upphör rekommendationen på PRA-spegling.

2010 Rekommendationer om årlig ögonspeglning av avelsdjur återupptas efter en oroande ökning av diagnosen "retinopati" hos framför allt hanhundar, samt tre danska PRA-fall 2005.

2011 Skapades formuläret "inrapportering sjukdom" och publicerades därefter. Tanken var att kunna visa att alla kan drabbas av sjukdom och att vårt enda hjälpmedel är kunskap. Så fort en sjukdom dyker upp i ett större antal, ska en lista publiceras. Det beslutades att inte publicera något förrän det fanns 20 inrapporterade fall, detta för att inte enskild uppfödare skulle pekas ut.

2012 Började kända ep-fall publiceras.

2012-05-09 ansöktes om obligatorisk ögonspeglning inför parning. Det godkändes och började gälla. Bakgrunden var att det började dyka upp ögonproblem, både bland valpar och vuxna hundar. Det föddes fler valpar med CEA och antalet hundar med retinopati som blev blinda ökade. AR tog del av flera utländska rapporter där det framgick att just bordercollien var drabbad. Där hade man gått in med avelsåtgärder och kommit tillrätta med problemet.

2013 började vi få kompletta listor från Optigen med testade hundar. Började även publicera CEA-testade hundar.

2013 uppdagades flera fall av IGS . Det blev snabbt mycket vanligt att gentesta för det. Och som det ser ut nu, i och med gentesterna, är läget under kontroll när vi kartlägger anlagsbärarna och använder dessa enbart i normaltestade kombinationer.

2014 påbörjades listan med IGS-testade hundar som senare gjordes officiell.

2014 skapades en egen rankinglista för Uppfödarpiset som sträcker sig helårsvis där hund måste ha intjänat sin inteckning före den fyllt 3 år.

Det tidigare systemet som följde Unghunds cupens (unghunds SM) rankinglista, skapade många missförstånd. Dessutom ansågs detta bli mer rättvist.

2015 publicerades listan över hundar som drabbats av OCD.

Från och med **2015-01-01** ställs samma krav inför parning med utländska avelsdjur som de krav vi har på våra svenska föräldradjur, dvs hunden ska ha meriter motsvarande minst VP, vara ögonlyst och ha känd HD-status.

Sedan **2015** baseras rankinglistan för SVaKs Uppfödarpis på både får och nötmeriter. Det är en helt fristående lista som sträcker sig över kalenderår. 35 hundar är listade.

2016 rekommenderade valppriser och parningsavgifter uppdateras.

2017 Ny utformning av Vallhundsprovet. Den förutvarande utformningen av VP:t har vi haft sedan 2002 med smärre förändringar under åren.

2018 HD-index införs för Bordercollien.

2018 Krav för valpförmedlingen och täckhundslistan uppdateras. I och med det nya VP-Får 2017 tas kravet på 2:a pris i IK1 bort och endast GK VALLH PR krävs som merit.

Referenser: Birgitta Östergren, Vallhundar
SvaK:s medlemstidning Omkring
SKK:s avelsdata

Övergripande avelsmål för rasen

Svenska Vallhundklubben (SVaK) är rasklubb för border collie och ingår som specialklubb i SKK. Border collieaveln är traditionellt och jämfört med andra raser mycket fokuserad på rasens arbetsegenskaper, det vill säga man strävar i första hand efter att skapa dugliga vallhundar.

I Svenska Vallhundklubbens stadgar § 1 finns vår målsättning för aveln och för att kontinuerligt skapa goda förutsättningar för den arbetande vallhunden och djurägaren genom att:

- verka för att bevara och vidareutveckla den arbetande vallhundens bruksegenskaper till gagn för ägare av jordbrukets produktionsdjur.
- väcka intresse för och främja avel av bruksmässigt, mentalt och fysiskt sunda, rasrena vallhundar.
- bevara och utveckla vallhundarnas specifika egenskaper och verka för utveckling av praktiskt bruk och utbildning av vallhunden.
- informera och sprida kunskap om hundens beteende, dess fostran, vård och utbildning för god djurhantering.
- skapa, samarbeta med, och vidmakthålla goda relationer i omvärlden med andra organisationer som har den arbetande vallhunden i fokus.

Border collie är också framgångsrik inom andra områden än vallning. Till exempel är rasen populär som lydnadshund, i olika bruksgrenar, agility med mera.

Själva avelsarbetet måste dock alltid baseras på hundar som uppvisar väl fungerande vallningsegenskaper. Om inte den prioriteringen görs kommer dessa olika komplexa egenskaper snabbt att förändras och försämrats och rasen kommer inte längre att fungera som den vallhund som den ursprungligen avlats fram för att vara.

Rasens population/avelstruktur

Nulägesbeskrivning

Registreringssiffror

Border collie är registrerade i Vallhundsregistret (REGV). Det är öppet endast för border collie och är en kvarleva från tiden före 1990 när border collie hade en öppen stambok.

Antalet nyregistreringar har hållit sig relativt konstant över åren.

I Sverige registreras det ca 730 valpar årligen.

Antal registrerade hundar/år

Antal reg/år	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Tikar (varav importer)	390 (32)	396 (34)	384 (35)	412 (42)	272 (31)	423 (40)	370 (38)	351 (51)	378 (57)
Hanar (varav importer)	384 (26)	392 (29)	384 (36)	454 (41)	306 (31)	415 (36)	370 (41)	376 (36)	371 (51)
Totalt	774 (58)	788 (63)	768 (71)	866 (83)	578 (62)	838 (76)	740 (79)	727 (87)	749 (108)

Registreringskrav

Dessa regler gäller vid registrering av border collie i SKK:

1. Bägge föräldrarna ska vara godkända vallhundar. (GK VALLH PR)
2. Bägge föräldrarna ska ha känd HD-status.
3. Bägge föräldrarna ska ha officiellt ögonundersökningsresultat.

Ögonintyget får ej vara äldre än 1 år.

I enlighet med SKK:s grundregler ska giltiga resultat föreligga FÖRE parning.

Registrering av importer sker enligt SKK:s regler för ej svenskfödd hund.

Dispensregistrering efter oregistrerade föräldradjur medges ej. Gäller fr o m 1991-01-01.

Fullständiga registreringsregler finns att hitta på Svenska kennelklubben.

https://www.skk.se/.../dokument/u.../registreringsregler_r42.pdf

Genomsnittlig kullstorlek

Genomsnittlig kullstorlek är 5,6 valpar.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Kullstorlek genomsnitt	5,6	5,8	5,9	5,7	5,5	5,6	5,6	5,7	5,4
Antal kullar	128	123	124	125	102	133	122	104	121

Inavelstrend

I Sverige finns en stor medvetenhet om inavelns negativa effekter och överdriven avel med nära släktingar kan därför inte ses som något problem för rasen.

Ett möjligt problem är att vissa hanar får alltför många kullar. Varje år tenderar någon eller några hanar att användas oproportionerligt mycket, till mellan 5 och 9 procent av antalet födda kullar under ett år. Dessa hanar tycks emellertid oftast ha en kort "blomstringstid" på avelsfronten och ersätts snabbt av nya stjärnor.

Positivt är dock att sammantaget används många olika hanar i aveln, väldigt många får faktiskt bara en enda kull.

En bred avelsbas är mycket viktigt eftersom behoven skiljer sig åt mellan olika djurägare och en bred avelsbas ger möjlighet att avla på hundar som passar olika djurägares behov.

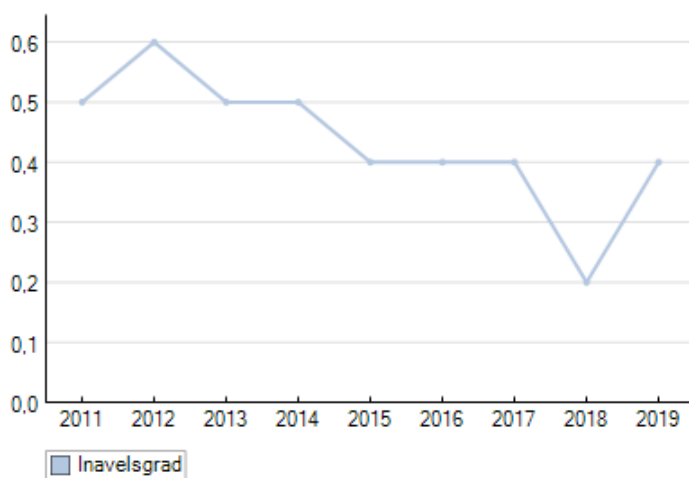
En generell rekommendation är att inavelsökningen i populationen inte ska överstiga 2,5 procent, beräknat över fem generationer (eller 0,5 procent per generation).

I dag kan uppfödare, tack vare SKK:s e-tjänst Avelsdata enkelt göra en provparning och se inavelsgraden för en tilltänkt kombination.

Vill man bidra till att rasens inavelsgraden inte ökar bör man inte göra kombinationer som ger valpar med en inavelsgrad som är högre än den rasen har i genomsnitt, dvs. 0,4 %

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Inavelsgrad	0,5 %	0,6 %	0,5 %	0,5 %	0,4 %	0,4 %	0,4 %	0,2 %	0,4 %

Rasens genomsnittliga inavelsgrad. Beräknad över 5 generationer.

Svensk border collie har en låg inavelsgrad beräknat över 5 generationer. Sedan 2011 har endast mellan 1 -3 parningar årligen gjorts där inavelsgraden är över 6,25 % . (kusinparning)

Användning av avelsdjur

Antal **olika** tikar resp. hanar använda i avel ett visst år.
(År = födelsedatum för kull)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Kullar	128	123	124	125	102	133	122	104	121
Tikar	124	120	123	125	100	129	120	102	118
Hanar	73	76	75	75	59	72	72	68	68

334 olika hanar och 644 olika tikar har används i avel under perioden 2011-2019.
Hanarna har i genomsnitt fått 3,23 kullar och tikarna 1,68 kullar.

Totalt under perioden har det fötts 1082 kullar.

Avkommor per avelsdjur

Hanar använda i avel åren 2011-2019 med fler än 70 avkommor.

Regnr	Namn	Hundens andel av rasen		2011-2019			Totalt	
		% Antal kullar	% Antal valpar	Antal kullar	Antal valpar	Kull-snitt	Antal kullar	Antal valpar
REGV1106/2008	Seemework Key	2,5	2,3	27	141	5,2	31	162
REGV1020/2008	Emenems Jake	2,0	2,2	22	132	6,0	25	151
REGV1839/2014	Penywern Moss	1,8	1,8	20	113	5,7	20	113
REGV1205/2007	Loki	1,8	1,8	20	107	5,4	21	112
REGV1491/2015	Burndale Chief	1,7	1,7	18	102	5,7	19	106
REGV1569/2011	Jamie	1,5	1,6	16	97	6,1	16	97
REGV1733/2014	Sid	1,4	1,4	15	84	5,6	15	84
REGV1124/2009	Sweep	1,3	1,6	14	95	6,8	15	100
REGV1056/2009	Ross	1,3	1,4	14	84	6,0	21	124
REGV1076/2011	Mick	1,3	1,3	14	82	5,9	14	82
REGV1344/2014	Fårvallarens Cross	1,3	1,2	14	73	5,2	14	73
REGV1787/2013	Ever On Zalt	1,2	1,2	13	74	5,7	13	74
REGV1150/2013	Vallhunden Yoda	1,2	1,2	13	72	5,5	13	72
REGV1388/2014	Kemi Rex	1,2	0,9	13	58	4,5	13	58
ISDS00/300069	Shep	1,1	1,1	12	68	5,7	12	68
REGV1184/2016	Bob	1,1	0,9	12	55	4,6	12	55
REGV1664/2012	Flock	1,0	1,1	11	70	6,4	11	70

För svenska avelshannar använder avelsrådet täckhundslistan i SVaKs databas Vallreg som styrmedel för att förhindra sk. matadoravel.

När en rekommenderad täckhund fått 25 avkommor flyttas hunden till en separat lista: "Många avkommor" (men är fortfarande rekommenderad täckhund).

En hane som fått 50 valpar flyttas till listan "Borttagna". Där hamnar även täckhundar som av andra anledningar inte längre rekommenderas till avel. Anledningen finns alltid angiven.

Ålder första valpkull

Ytterst få bordercollies blir föräldrar före 2 års ålder, den vanligaste debutåldern för hanar är mellan 2-3 år. För tikar är det mer utdraget, och tikar paras vanligtvis för första gången mellan 2-6 års ålder.

Avelsstruktur – barnbarn

Egentligen är inte det viktigaste, rent genetiskt, hur många valpar en hund får utan hur många av dess avkommor som går vidare i avel.

Genom att titta på statistik över barnbarnskurvor kan man se vilka hundars gener som har fått störst spridning i rasen (i Sverige).

Nedan hanar med flest antal svenskfödda barnbarn:

Regnr	Hundnamn	Föd.år	Sv.födda avk.	* Övr. avk	Sv. barnbarn
ISDS272330	JOE	2004	113	19	745
N15689/95	ZACK	1995	148	0	484
REGV1489/90	TYNNELÖ BIRK	1990	98	0	412
N00347/00	MYSS	1999	59	0	363
REGV1559/2007	LLANFARIAN JIM	2006	98	24	345
REGV1106/2008	SEEMEWORKEY	2007	162	2	326
REGV1644/2000	FLEET	1997	210	3	323
REGV1092/92	MILTON	1990	56	0	302
REGV1188/2004	ROB	2003	71	0	279
REGV1315/97	SHEEN	1995	72	0	264

Här kan man se att den hane som har i särklass flest barnbarn i Sverige i dagsläget är ISDS272330 JOE. Han användes i svensk avel under åren 2006-2011. Hans son Seemework Key har i sin tur 162 barn och 326 barnbarn (i Sverige).

Import av material från andra länder, antal importörer redovisas inom () vid registreringsiffrorna

Det importeras i snitt 80 hundar till Sverige varje år, eller ca 10 % av antalet registrerade hundar. Det importeras varje år ca 10-15 hundar från sk. utställningslinjer, nästan ingen av dessa hundar blir godkända på vallhundsprov och får registrerade avkommor i Sverige.

Det största antalet importörer kommer ifrån Storbritannien. (ISDS)

Mellan 45-62% av alla kullar födda i Sverige mellan 2011-2019 har minst en ISDS-registrerad eller importerad förälder.

Om man ser 2 generationer bakåt på kullar som är födda de senaste 3 åren har drygt 90 % av alla kullar ISDS-registrerade hundar i stamtavlan minst en gång, bara ett 10-tal kullar varje år har endast svenskfödda hundar i stamtavlan 2 generationer bakåt.

Tack vare medlemmars ideella insatser under 90- talet finns delar av ISDS:s (The International Sheep Dog Society) stambok tillgänglig i SVaKs databas VALLREG, varför klubben har god kännedom om många importerade hundars genetiska bakgrund. Vi uppmanar också alla som importerar hundar att skicka in fullständig stamtavla till SKK vid omregistrering, då t.ex ISDS registreringsbevis bara innehåller information om föräldrarnas namn och registreringsnummer. De stora utbytet av avelsdjur, från främst Storbritannien ses som en stor tillgång i avelsarbetet, både för att förbättra vallningsegenskaper och för att behålla en bred avelsbas.

Hälsa

Nulägesbeskrivning

Generell beskrivning av helhetsituationen i rasen

Enligt en sammanfattning av Agria Breed Profiles med vanliga och ovanliga sjukdomar och skador hos border collie mellan 2011-2016, är rasen en jämförelsevis frisk hund.

Den vanligaste orsaken till veterinärbesöket för border collie är besvär från rörelseapparaten. Smärta från bland annat rygg och höft är vanliga symtom från just rörelseapparaten. Även skador toppar listan, där det vanligtvis handlar om skador i huden och skador på leder, ligament, muskler och senor.

Mag- och tarmproblematik är vanligt hos många raser, så även för border collie. Kräkningar och diarréer är vanliga orsaker till besök kopplade till mag- och tarmkanalen.

Vanliga orsaker till veterinärbesök för border collie:

- Rörelseapparaten
- Skada
- Mage och tarm

Border collie jämfört med alla raser:

Border collien besöker veterinären mer sällan jämfört med gruppen alla raser. Däremot är besöksantalet för neurologiska besvär, exempelvis epilepsi, högre hos border collie än hos jämförelsegruppen. Osteochondros är även det en vanligare diagnos hos rasen.

Nedan graf visar frekvensen av veterinärbesök mellan åren 2011-2016 för border collie jämfört med gruppen alla raser (per 10 000 ÅUR):

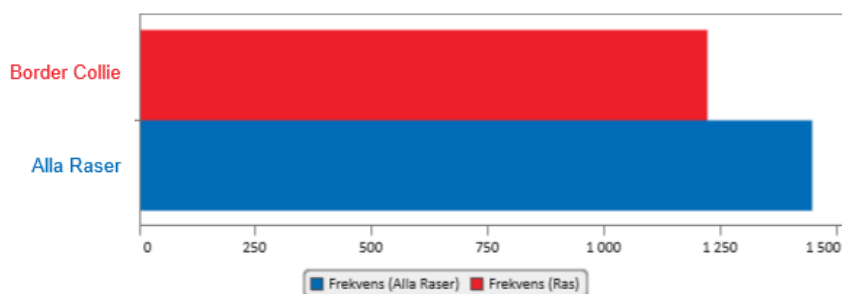

Diagram: Agria Breed Profiles

Sällan förekommande diagnoser hos border collie:

- Immunologiska sjukdomar
- Öron
- Ögon
- Hud

Border collien drabbas i lägre utsträckning av immunologiska sjukdomar och får inte besvär med öron, ögon och hud i samma utsträckning som jämförelsegruppen, enligt statistiken sjukdomar.

Försäkringsstatistik veterinärvård

Veterinärvård (10 000 år under risk) specifika orsaker

Border collie och Alla raser 2011-2016

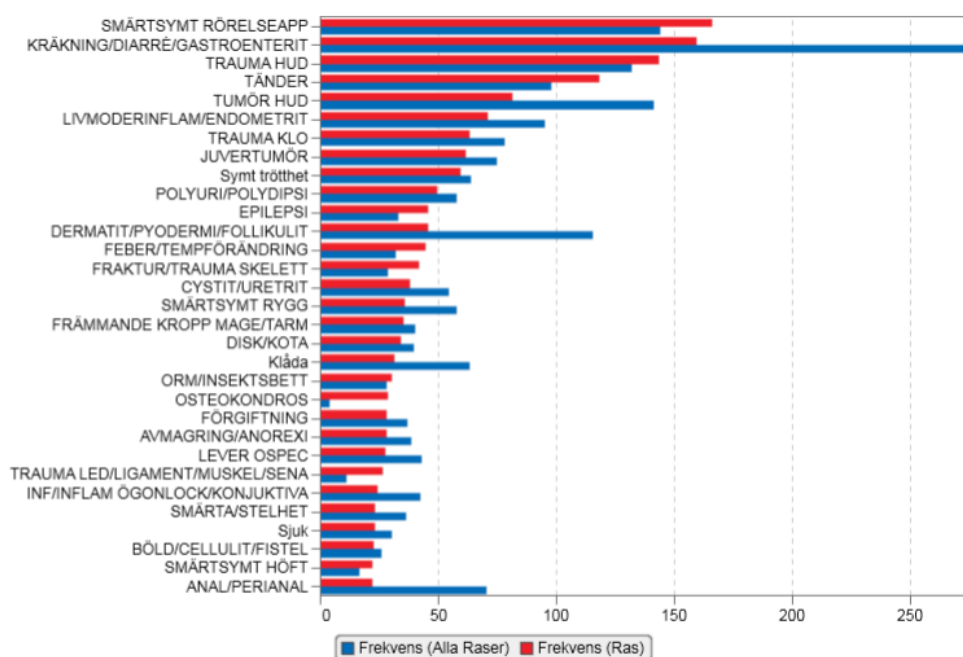

Diagram: Agria Breed Profile

Dödsorsaker

Bland dödsorsaker löper border collien en något större risk än genomsnittshunden att avlida/avlivas på grund av epilepsi, trafikolycka och osteochondros.

Dödlighet: (per 10 000 År under risk) Border collie och Alla raser 2011-2016

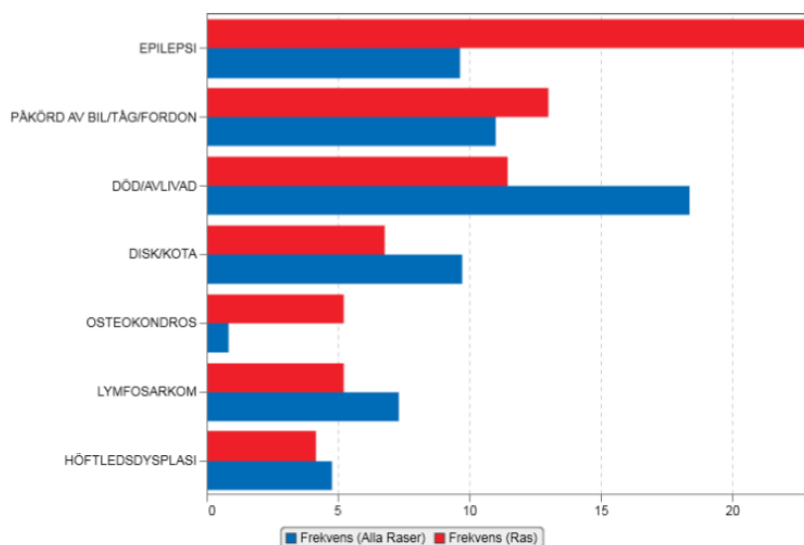

Diagram: Agria Breed Profile

Statistiken för border collie:

Border collie är en vanlig hundras i Sverige och många är försäkrade i Agria. Statistiken för rasen är omfattande och tillförlitlig.

Foto: Karin Johansson

Sjukdomsbekämpning/strategier

PRA (Progressiv Retinal Atrofi/Retinopati): Retinopati är ett samlingsnamn för problem förknippat med näthinna. Det finns ärftliga retinopatier och det finns näthinneskador som uppstått genom yttre trauma. Den mest kända av de ärftliga retinopatierna är PRA, dvs Progressiv Retinal Atrofi. Namnet på ögonsjukdomen talar om vad som händer – dvs näthinna förtvinar successivt och hunden blir till sist blind. PRA drabbar båda ögonen i lika stor omfattning.

Vallhundsklubben har under många år, sedan två fall konstaterades början av åttiotalet, ögonspeglat med tanke på PRA.

Vallhundsklubben var i begrepp att avsluta det hälsoprogram gällande PRA som vi gick in i under åttiotalet när man under 2005 upptäcktes tre danska fall av trolig PRA.

2010 infördes årlig ögonspeglning av avelsdjur efter en oroande ökning av retinopatier framförallt hos hanhundar.

Målsättning: förhindra att PRA/retinopati får fäste i rasen.

Tillvägagångssätt: Det hälsoprogram som antagits av SKK kvarstår tills vidare. Vad som för närvarande gäller är:

Registreringsförbud för avkomma efter föräldradjur som ej har officiellt ögonundersökningsresultat. Ögonintyget får ej vara äldre än 1 år. I enlighet med SKKs grundregler ska giltigt resultat föreligga före parning. Hund som har ERG-undersökts i Sverige vid lägst 18 månaders ålder behöver ingen förnyad undersökning avseende PRA

Registreringsförbud för avkomma efter föräldradjur med PRA (avelsförbud för PRA-hunden själv).

Registreringsförbud för avkomma efter föräldradjur som tidigare producerat avkomma med PRA (avelsförbud för förälder till PRA-hunden). Gäller fr o m 1984-01-01.

Registreringsförbud för avkomma efter föräldradjur som är avkommor till djur med PRA (avelsförbud för PRA-hundens alla tidigare producerade avkommor). Kända anlagsbärare av PRA, dvs djur med generell PRA samt deras föräldrar och eventuell redan producerad avkomma ska ej vidare användas i avel.

AR rekommenderar att hund med diagnosen **retinopati** bör följas upp innan den används i avel, även då tillägget "sannolikt ej ärftlig" finns. Önskvärt är att så många hundar som möjligt ögonspeglas, även då de inte är tänkta för avel.

CEA (Collie Eye Anomaly): CEA är en sjukdom i ögonbotten. Drabbade hundar kan vara blinda, ha nedsatt syn eller vara utan påvisbar synnedsättning.

CEA har flera olika delsymtom som kan förekomma var för sig eller tillsammans. Det mest vanliga undersökningsfyndet är CRD och mindre vanligt ses colobom och näthinneavlossning. Numera finns ett gentest tillgängligt på marknaden för att testa CEA. Ca 20% av alla border collie beräknas vara anlagsbärare (carrier) i dagsläget.

Forskning har på senare år visat att colobom och näthinneavlossning som är de svåraste varianterna av sjukdomen, tyvärr inte upptäckts i testet.

Målsättning: bibehålla CEA på nuvarande låga nivå.

Tillvägagångssätt: Frivillig valpspeglning före 12 veckors ålder, samt publicering av fria/anlagsbärare (gentestade hundar) på hemsidan.

SVaK avråder bestämt uppfödare att använda hundar med colobom och/eller CRD i avel och att endast para anlagsbärare (carriers) med fria individer.

DNA-testade hundar publiceras på http://www.svak.se/?page_id=2343

HD (Höftledsdysplasi): Under de senaste 10 åren har border collie legat på i medeltal 13% HD-fel. För att registrera border collie krävs att föräldraturen är röntgade, och har känd HD-status. Vi befinner oss också i den tacksamma situationen att det finns en stark medvetenhet hos medlemmarna i dessa frågor och det händer nästan aldrig att någon parar hundar med C- eller D-höfter. Ca 50% av alla hundar födda i Sverige HD-röntgas.

Diagnos	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
HD grad A	166 (60,6 %)	222 (59,7 %)	211 (58,6 %)	187 (49,7 %)	182 (49,6 %)	141 (51,1 %)	199 (52,6 %)	188 (51,9 %)	90 (47,9 %)
HD grad B	72 (26,3 %)	109 (29,3 %)	110 (30,6 %)	146 (38,8 %)	119 (32,4 %)	92 (33,3 %)	140 (37,0 %)	130 (35,9 %)	75 (39,9 %)
HD grad C	31 (11,3 %)	30 (8,1 %)	31 (8,6 %)	35 (9,3 %)	54 (14,7 %)	39 (14,1 %)	32 (8,5 %)	38 (10,5 %)	19 (10,1 %)
HD grad D	5 (1,8 %)	9 (2,4 %)	8 (2,2 %)	8 (2,1 %)	9 (2,5 %)	4 (1,4 %)	7 (1,9 %)	4 (1,1 %)	3 (1,6 %)
HD grad E		2 (0,5 %)			3 (0,8 %)			2 (0,6 %)	1 (0,5 %)
Totalt antal undersökta	274	372	360	376	367	276	378	362	188
Snittålder för undersökning (månader)	22	21	21	20	21	20	19	17	16
Antal födda	561	723	714	728	715	557	747	678	595

HD-statistik på importer där båda föräldrarna är ISDS-registrerade:

Sedan 2011 har 175 importerade hundar röntgats (30% av alla importerade hundar) och i medeltal är 31% av dessa ej friröntgade, en siffra som har ökat sedan början av 2000-talet.

Andelen importer röntgade med D-höfter är 9 %, jämfört med svenskfödda hundar där andelen allvarliga höftledsfel ligger på 2,5 %, under samma period.

Detta kan ses som ett skäl till att behålla registreringskravet med känd HD-status på utländska avelsdjur som infördes 2015-01-01 (Samma krav som vi har för våra svenska hundar)

2018 infördes HD-index för border collie och vi ser det som ytterligare ett hjälpmedel i aveln.

Skattning av avelsvärden innebär att man inte bara utnyttjar den information som finns om enskilda hundars egen höftleds- respektive armbågsledsstatus vid val av avelshund, utan även tar hänsyn till släktingars röntgenresultat.

På så sätt får man bättre kunskap om den tilltänkta avelshundens gener och sannolikheten för att den ska nedärva, eller inte nedärva, HD.

Arvets inverkan på dessa egenskaper är relativt stor, arvbarheten ligger i de flesta studier på 30–40 %. Detta innebär att man kan förvänta sig goda möjligheter att genom avelsurval minska frekvensen av HD och ED.

SKKs rekommendation är att föräldraturens genomsnittliga HD-/ED-index vid parningstillfället ska vara större än 100, det vill säga $(index_{far} + index_{mor})/2$ bör vara högre än 100.

I praktiken medför rekommendationen att en hund med index under 100 kan användas i avel under förutsättning att den paras med en individ vars index kompenserar för detta så att genomsnittet för föräldradjuren ändå blir större än 100.

HD-index kan vara något missvisande för importerade och utländska avelshundar utan egna avkommor.

Efter första året med HD-index (2018) kan man se att genomsnittsindex för de 88 kullar som har ett index, ligger på 100,08. Lägsta kullindex är 87 och de högsta 114. Hälften av kullarna har ett kullindex under 100.

När man planerar en parning eller funderar på att köpa valp kan göra en provparning på [SKK:s avelsdata](#) och på så sätt få reda på preliminärt HD-index för kullen.

Målsättning: Border collie är en arbetande, aktiv ras och ska vara en hund med friska höfter. Den HD-frekvens vi har idag ska inte öka.

Tillvägagångssätt: Informera om HD-index som hjälpmedel i aveln. För att få använda Svenska Vallhundsklubbens valpförmedling gäller idag krav på fria höfter eller ett kull-index på minst 100.

Övriga sjukdomar och defekter

Epilepsi: Enligt Agrias statistik 2011-2016 har epilepsi ökat i frekvens och är nu den vanligaste dödsorsaken hos border collie. På SvaKs hemsida publiceras sedan 2012 en lista på drabbade hundar till hjälp för uppfödare och valpköpare. I dagsläget är 156 hundar listade.

Avelsrådet AR rekommenderar följande generella avelsstrategi:

- Använd ALDRIG sjuk hund i avel.
- Avelsdjur som har gett ett (1) fall av misstänkt epilepsi kan möjligtvis användas med största försiktighet i någon annan kombination. Skulle något mer fall uppstå måste hunden omedelbart tas ur avel.
- Vänta ALLTID med avelsdebuten hos syskon till sjuk hund tills de är 3-4 år. Antalet kullar bör också hållas nere. I kullar där fler än en valp drabbats ska syskonen inte användas alls.
- Avkommor till hundar som givit flera epilepsifall i olika kombinationer bör användas försiktigt i avel, även då de endast är halvsyskon till drabbade.

Det innebär: vänta med avelsdebuten tills de är 3-4 år och håll nere antalet kullar, inga avelsmatadorer! Fortsätt att rapportera förekomsten av krampanfall till SvaKs avelsråd.

Av de hundar som drabbas av epilepsi insjuknar 46% före 2 års ålder och vid 4 års ålder har 83% insjuknat.

Målsättning: Att minimera mörkertalet av sjuka hundar, kartlägga arvs gången och minska förekomsten i rasen. Att fler uppfödare ska följa den avelsstrategi som finns uppsatt.

Tillvägagångssätt: Genom information öka kunskapen om sjukdomen och vikten av att rapportera den. Sprida SVaK:s gällande avelsrekommendationer avseende sjukdomen. Uppmuntra till rapportering via formuläret "[Anmäl sjukdom](#)" på Vallreg och svak.se. Publicera drabbade hundar på svak.se som en hjälp vid val av avelsdjur. [Länk](#) till listade hundar.

OCD (Osteochondros): Osteochondros är en tillväxtrubbning i ledbrösket hos den växande hunden. OCD förekommer främst i bogleden hos border collie.

Det är inte fastställt hur OCD nedärvs. Utfodringen kan ha en viss betydelse för uppkomsten, men hos en hund som saknar genetiska anlag för att utveckla OCD kan inte sjukdomen framkallas genom felutfodring.

OCD är den åkomma som på senare år ökat mest i förhållande till andra raser och den är nu den femte vanligaste dödsorsaken/avlivningsorsaken för border collie mellan åren 2011-2016.

De flesta diagnostiserade hundar har en bra prognos efter operation. 2015 började publicering av drabbade hundar på hemsidan svak.se som en hjälp vid val av avelsdjur. [Länk](#)

Målsättning: Att minimera mörkertalet av sjuka hundar, kartlägga arvs gången och minska förekomsten i rasen.

Tillvägagångssätt: Drabbad hund ska inte användas i avel. Hund som lämnat minst två avkomor med olika partners bör också tas ur avel. Medlemmar uppmanas fortsätta rapportera in OCD till avelsrådet. [Länk](#) [Anmäl sjukdom](#)

IGS (Imerlund-Gräsbäck syndrom): IGS är en mutation som innebär att hunden inte kan ta upp vitamin B12 från födan. Nedärvs genom enkel recessiv nedärvning – båda föräldrarna måste bära anlaget för att avkomman ska bli sjuk. Debutålder är 12v – ca. 2 år.

Hunden blir avmagrad, äter dåligt och kan få kronisk diarré, anemi och progressiv hjärnskada. Sjukdomen leder obehandlad till döden men går att behandla framgångsrikt med injektioner av vitamin B12, behandlingen är livslång.

2013 uppdagades flera fall av IGS . Det blev snabbt mycket vanligt att gentesta för det. Och som det ser ut nu, i och med gentesterna, är läget under kontroll när vi kartlägger anlagsbärarna och använder dessa enbart i normaltestade kombinationer.

På svak.se finns en lista med testresultat för hundar som testats gällande IGS hos godkänt laboratorium. Hundägaren måste själv skicka in resultaten till AR. (ar@svak.se)

DNA-testade hundar publiceras på svak.se. [Länk](#)

TNS (Trapped Neutrophil Syndrome): TNS är en sjukdom i immunsystemet som orsakas av att vita blodkroppar inte frigörs från benmärgen, där de bildas. TNS drabbar vanligtvis valpar när antikroppar från modern börjar försvinna ur blodet. Sjukdomen gör att valpen inte klarar av att bekämpa infektioner. De första symptomen kan observeras hos valpar så tidigt som vid 2 veckors ålder och oftast dör valpen, eller får avlivas före 1 års ålder. Symtomen kan variera beroende på vilken infektion som hunden drabbas av.

Anlagsbärare finns i rasen.

Det finns gentest för att upptäcka bärare av TNS.

SN (Sensorisk neuropati): SN är en allvarlig neurologisk sjukdom som orsakas av degeneration av sensoriska och i mindre utsträckning, motoriska nervcellerna. Symptomen börjar i bakbenen och vandrar framåt och tecken på sjukdom är knutor på fötter, sår och en progressiv rörelsestörningar av gång (ataxi). En progressiv förlust av känsel förekommer i alla lemmar, vilket utlöser självstympling. Urininkontinens och uppstötningar kan förekomma i de senare stadierna av sjukdomen. Prognosen är dålig och ingen effektiv behandling finns tillgänglig. Hundar med SN avlivas vanligen före två års ålder av djurskyddsskäl.

Anlagsbärare finns i rasen.

Det finns ett gentest för att upptäcka bärare av SN.

MDR1-genen: MDR1-genen är en gen som påverkar produktionen av ett visst protein som gör hundar mer motståndskraftiga mot vissa typer av mediciner. Proteinet bidrar till att hindra upptag av dessa mediciner genom blod-hjärnbarriären. En mutation (förändring av) MDR1-genen gör att proteinet inte tillverkas korrekt vilket leder till ett fritt genomflöde via blod-hjärnbarriären, ett ökat upptag via tarmslemhinnan av dessa mediciner samt en minskad utsöndring via njurar och lever.

Hundar som har mutationen i MDR1-genen kommer att få förgiftningssymptom om man använder mediciner från gruppen makrocycliska laktoner.

Biverkningarna är mycket allvarliga som t.ex ataxi (okoordinerad gång), kramper, blindhet, koma och död. Det finns inte någon antidot (medicin som upphäver biverkningarna) tillgänglig. Mindre än 5% av alla border collies har denna mutation.

Gentest finns för att upptäcka mutationen.

Sammanfattning sjukdomsbekämpning/strategier:

Vi har en fungerande men inte heltäckande rapportering av epilepsi och OCD.

Epilepsi och OCD är de sjukdomar som ökat mest i rasen och vi hoppas kunna få en ökad rapportering genom att informera om sjukdomar och avel. Framförallt gäller det att ändra bilden av sjukdomar som något exceptionellt och istället försöka nå en allmän acceptans om att defekter förekommer överallt och att detta inte skall leda till stora åtgärder, men att det är viktigt att det finns en övergripande bild av de olika defekternas utbredning.

För CEA, IGS, TNS och SN finns gentester för border collie. Hittills har frekvens av TNS, SN och MDR1-genen varit så låg att inga generella rekommendationer har getts om gentestning för dessa sjukdomar.

Vårt mål är att under kommande femårsperiod samla in ytterligare hälsoinformation och uppmanar hundägare att rapportera in sjuka hundar till AR. Vi behöver också hålla oss välinformerade om hälsoläget i bl.a Storbritannien eftersom en så stor andel ISDS-hundar används i, och påverkar svensk avel i dag.

Samt, det viktigaste av allt, en grundregel för all avel som om vi följer den, kan förhindra att de problem vi har och kommer att få leder till allvarliga konsekvenser:

Begränsa användandet av enskilda avelsdjur, dvs inte för många avkommor efter enskilt avelsdjur, framför allt inte under kort tid.

Mentalitet och bruksegenskaper

Border collie är en framavlad arbetshund anpassad för vallning och är i alla avseenden en snabb, livlig, energisk och uppmärksam hund. Den är mycket arbetsvillig och då handlar det inte i första hand om fysisk aktivitet. Den vill och behöver ha, en för hunden viktig uppgift i livet och ser oftast till att få det också.

Border collie har även visat sig vara en av de mest kommunikativa och signalkänsliga raserna, de söker ofta mentala utmaningar i större grad än andra hundraser.

Vallning är ett exempel på ett beteende, vilket hos border collien finns som ett anlag. Och det anlaget finns där, oavsett om hunden får utlopp för beteendet eller inte.

En bra vallhund är en hund med god mentalitet och vi kommer även i framtiden att se psykisk stabilitet som en mycket viktig faktor i aveln.

För att fungera stabilt i vallningsarbetet är lugn och mental styrka oumbärligt, men för att en hund skall fungera som vallhund krävs också att den fungerar socialt – det är därför viktigt att fortsätta aveln med stabila och psykiskt starka hundar.

Foto: Karin Johansson

Vallningen

För många som inte är insatta i vallhundsavel ter sig vallningen som ett av många avelsmål, så är dock inte fallet. Vallningsanlaget är inte ett, utan en mängd olika anlag som alla måste tas i avvägande inför en eventuell parning.

Att avla på vallningen plus till exempel exteriör låter sig av detta skäl inte göras. Eftersom man som mest kan ha målsättningen att förbättra tre egenskaper hos avkomman vid en parning och de olika vallanlagen i sig själva är fler än tre, så finns även i fortsättningen inget utrymme för exteriöravel eller ren avel på egenskaper som prioriteras av lydnads- och brukshundsfolk.

Enligt vår erfarenhet så minskar hundens ”begåvning” för vallning häpnadsväckande snabbt om man inte hela tiden prioriterar vallningen i avelsarbetet.

Avel på vallningsanlag handlar naturligtvis inte om ”ju mer desto bättre” utan att hitta individer som passar ihop. Vi har hundar av många olika typer vilket kan jämföras med alla de arbetsuppgifter som hundarna har och har haft.

Den hund som passar att utan förarstöd tryggt hämta hem halvilda får i bergen i Wales är kanske inte samma hund som passar mjölkbonden, som i första hand vill ha en hund som i trånga utrymmen arbetar med frigående mjölkkor som skall förflyttas till och från mjölkgruppen.

Därför kan man inte enkelt använda vallhundsprovens/tävlingarnas resultat för aveln – två vinnare behöver inte alls passa ihop – de har kanske inte alls samma egenskaper, men är utmärkta individer på varsitt sätt.

Arbetsbeskrivning

Mellan 1980-talet fram till 2000 utförde Vallhundklubben en arbetsbeskrivning av unga hundar. Per Arvelius lade som blivande husdjursagronom vid Ulltuna, under våren 2005 fram en D-uppsats grundad på Vallhundklubbens arbetsbeskrivning. Han konstaterar där att border colliens olika vallningsanlag har en **mycket** hög arvbarhet.

Vallhundsprovet

För att få använda en hund i avel och kunna registrera valpar krävs att bägge föräldrarna genomfört Godkänt Vallhundsprov och innehar titeln GK VALLH PR. Man kan välja mellan att gå vallhundsprov på får eller nötkreatur.

Vallhundsprovets roll för aveln bör ses på detta sätt: Lågstanivån – godkänd vallhund – är ett minimimått för att duga som vallhund. Denna merit krävs för registrering av valpar, men motiverar inte i sig att en hund används i avel.

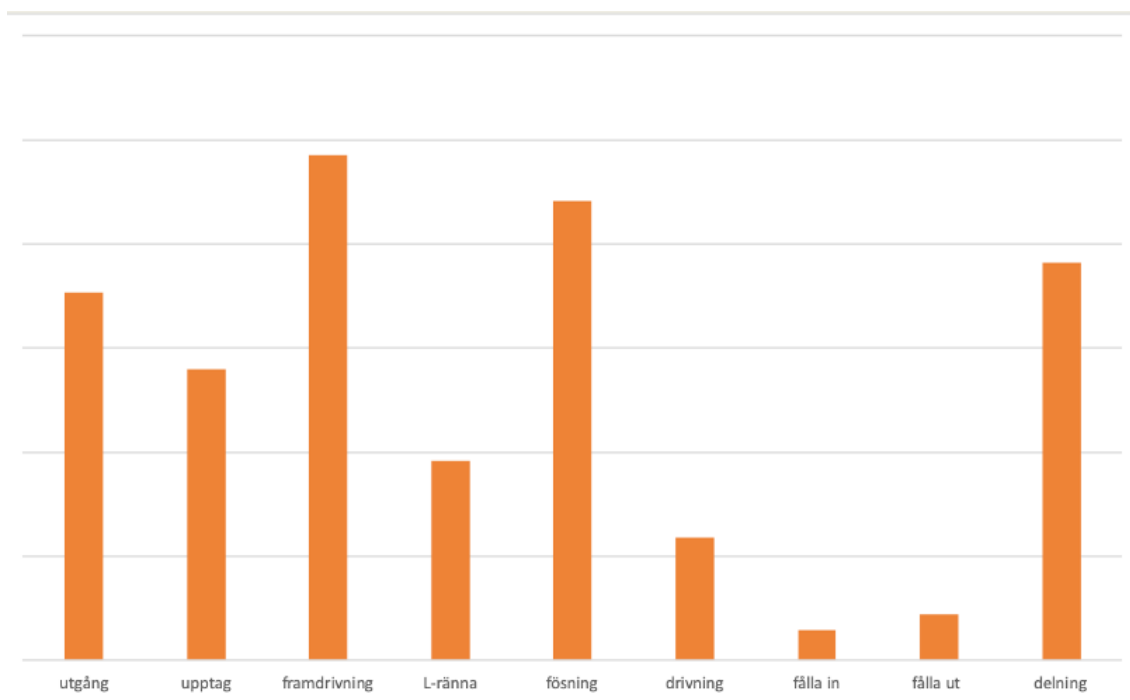
2017 ändrades utformningen på vallhundsprovet. Detta för att prioritera hundar med tillräcklig kraft, vallningsmotor och förmåga att arbeta under lite längre period. Vi vill försäkra oss om att våra hundar ska klara av att flytta flockar med djur vid praktiskt arbete i djurbesättningar och vi vill att provet bättre ska spegla det praktiska arbete hundarna utför på gården.

En utvärdering av de nya VP-Får 2017 gjordes 2019-2020 av VP-gruppen:

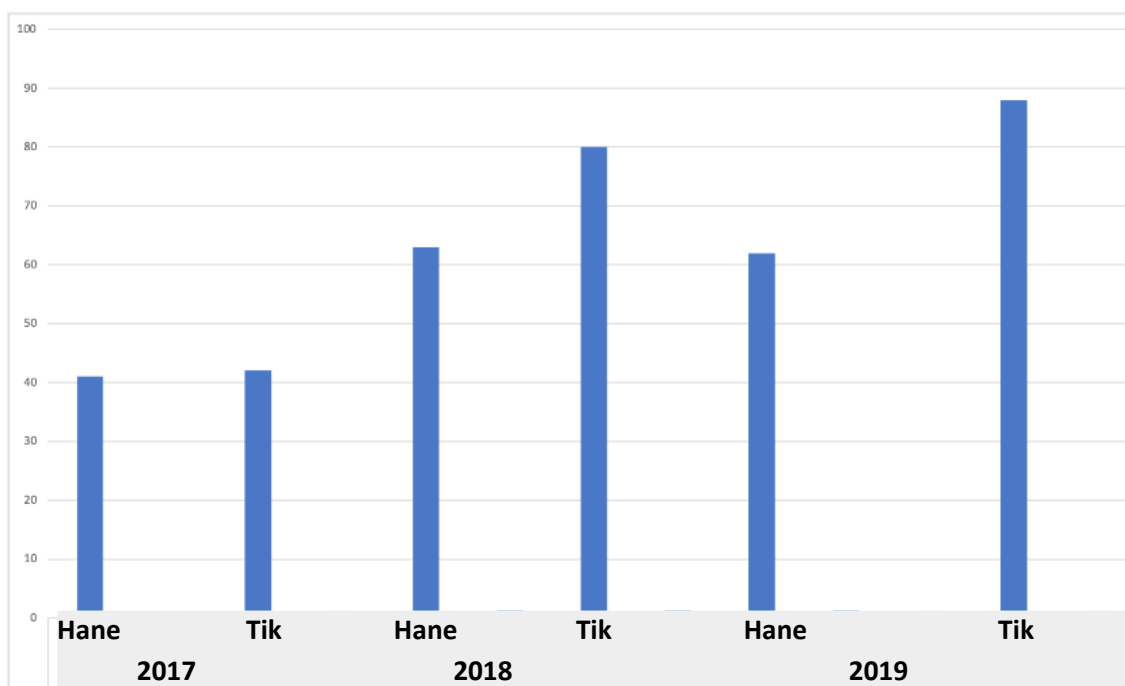
År	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011
Antal prov	27	32	26	46	41	47	43	37	50
Antal starter	278	273	192	571	460	481	454	410	472
Ant erbjudna start	342	386	257						
Snitt starter/prov	10,3	8,53	7,68	13	12	10	11	12	10
Antal GK hundar	180	177	125	334	268	267	270	256	278
% GK av starter	65%	64%	65%	58%	58%	55%	59%	62%	58%
Snitt % GK/prov									

Moment som varit svårast för de hundar som ej blivit godkända:

Antal godkända hundar hanar / tikar

Sammanfattning av utvärderingen VP-Får 2017

Det har varit en grundlig utvärdering av nya VP-Får 2017 som nu gäller i 3 år.

Det gamla VP:t var svårbedömt då domaren fick se för lite under för kort tid för att bedöma hundens arbetskapacitet.

Utvärderingen har resulterat i att det nya VP:t på ett bättre sätt visat önskat resultat på de egenskaper vi vill mäta. / VP-gruppen

Tävlingsverksamheten

De högre tävlingsnivåerna, vilka man kan läsa mer om i [regelboken](#), ställer högre krav på dresserbarhet och naturlig förmåga att behandla de vallade djuren på ett sådant sätt att de lugnt kan hanteras både på långt håll och i närarbete.

Vallhundstävlingar fyller ur avelssynpunkt även en annan viktig funktion. Det är där man som tikägare kan se många olika hundar i arbete och på så sätt hitta den hane som passar den egna tiken bäst.

Totalt görs mellan 5000-6000 tävlingsstarter per år i SVaKs lokalklubbars regi.

För att få starta på vallhundstävlingar i SvaKs regi krävs att hunden är registrerad i SKK.

Sammanfattning: Vallhundsklubbens prov och tävlingar har utvecklats under åren för att motsvara aktuella krav. Den nivå vi har på den lägsta tävlingsklassen i dag, har en svårighetsgrad som överstiger 80-talets SM-nivå. Tävlingarna fyller en viktig roll för avelsarbetet men också för att höja hundarnas utbildningsnivå och användbarhet. Under tävling/prov får hunden visa att den förutom det rutinmässiga arbetet på hemmaplan, även klarar av och har den mentala styrkan att i nya situationer hantera de vallade djuren på ett lugnt och målmedvetet sätt i samarbete med föraren.

Exteriör

I ursprungslandet Storbritannien är rasen border collie delad i två typer, med åtskild stambok. En typ bestående av den ursprungliga, som avlats enbart på vallanlag (ISDS) och en utställningstyp.

Den arbetande border collien har av tradition inte bedömts för sin exteriör.

I Sverige avlas det främst på vallningsegenskaper och utseendet kan därför skifta en del. Alltför stora, tunga hundar – eller alltför små – premieras sällan i aveln, vilket gör att rasen ändå är rimligt homogen.

Att denna avel på arbetsegenskaper har gett friskare och ur den synvinkeln exteriört bättre hundar än vad som är fallet i många av de raser som avlas på exteriör är något SVaK är övertygade om och som dessutom styrks av de veterinärer vi har kontaktat i denna fråga.

I Sverige har vi målsättningen att bevara rasen odelad och försöker att i möjligaste mån inte föra in utställningsblod i den svenska stammen.

Summering

Kortsiktiga och långsiktiga mål

Svensk border collieavel är i mångt och mycket avhängigt jordbrukets utveckling i Sverige. Så länge det finns ett tydligt behov av fungerande vallhundar kommer vallningsanlagen att ha en säker förstaplats bland border colliens avelsmål.

Faran ligger i att allt färre svenskar är aktiva jordbrukare, men allt fler människor med annan utkomst och inriktning ser border colliens intelligens och förighet och önskar använda border collien till annat än vallning.

Tyvärr leder detta ofta till en historielöshet där man glömmer att de anlag man uppskattar inom andra hundsporter har skapats genom sträng selektering på vallanlag och inget annat. Önskan att "förbättra" border collien antingen ur ett utställnings- eller bruks/lydnadsperspektiv måste därför ses som det absolut största hotet mot svensk border collie i framtiden.

Prioriteringar och strategier för att nå målen

Vallhundsklubben behöver fortsätta att föra ut sitt synsätt på arbetande vallhundar, även i de grupper som inte använder border collien uteslutande till vallning.

Om en övergripande enighet kan skapas om att border collien är och skall förbli en vallhund, och att detta avelsmål är det som helt skall dominera avelsarbetet, så har border collien i Sverige en ljus framtid, både som vallhund och inom många andra arbetsområden.

Foto: Paula W Lundberg

Arbetet med revisionen av RAS

Arbetet har utförts av SvaK:s avelsråd.

Den reviderade versionen har skickats ut via mail till alla uppfödare som är medlemmar i SvaK, ca 140 kennlar.

Dokumentet har lagts upp på SvaK:s forum i VALLREG, där har möjlighet funnits för medlemmar och uppfödare att komma med synpunkter på innehållet.

Informationen har också publicerats i klubbens medlemstidning Omkring.

En uppfödarräff var planerad med bl.a information om nya RAS, den fick tyvärr ställas in pga för lågt intresse.

SvaK:s styrelse har gått igenom och godkänt dokumentet.

Källhänvisningar

- SKK:s Avelsdata
- SKKs hemsida
- SvaK:s vallhundsdatabas VALLREG
- Birgitta Östergren, Vallhundar
- SvaK.s medlemstidning Omkring
- Agria Breed profile – sjukdomsstatistik
- SvaKs hemsida (svak.se)
- Foton: Karin Johansson, Paula W Lundberg, Anita Boberg J, Leif Larsson

-